

PROPAGANDA – DEMOKRATIETS SKÆBNE I 30'ERNES DANMARK



Titelskilt til DNSAP's *Vi vinder Folket* fra enten efteråret 1939 eller 1940 – det eksakte produktionsår kendes ikke.

Optakten

Et spøgelse fra fortiden går gennem Verden af i dag. Gamle alliancer og idealer står for fald. De bolværk, man rejste til værn om demokrati, frihed og humanisme efter Anden Verdenskrig, er under pres. Højtråbende karismatiske ledere svinger igen de nationale faner så højt, at al tale om internationalt ansvar og samarbejde overdøves. I Europa demonterer folkevalgte anti-demokrater demokratier indefra. Tiltroen til folkestyret eroderer og de gamle partier synes handlingslammede i et historisk øjeblik, hvor radikal handling forekommer bydende nødvendig. Propagandistiske udfald fra både præsidenter, deres pressetalsmænd, menige politikere og veritable hære af internettrolde præger den 'postfaktuelle tidsalder', vi angiveligt lever i. Det er som om 1930'erne går igen.

Eller er det?

Hvad er propaganda?

Af Katrine Madsbjerg og Lars-Martin Sørensen

Marcherende stormtropper i tæt sluttede falankser, heilende menneskemasser, der hilser Føreren. Propaganda er et ord, der vækker dystre associationer om diktatur, forfølgelse, løgn og censur.

Ordet stammer fra det latinske *propagare*, som betyder at "udbrede". Gennem propagandaens historie har det oftest været politiske eller religiøse holdninger, som propagandaens afsendere har villet udbrede. I en moderne forståelse af propaganda ligger, at der er tale om systematisk tilrettelagt kommunikation, der er mere optaget af at forføre end at overbevise med saglige argumenter. Deri ligger også, at propaganda er envejs-kommunikation, som primært magthavere har betjent sig af, med de brede befolkningsmasser som målgruppe.

Vil man sprede et budskab, er det afgørende at kontrollere de rette kanaler. Med partipressens opståen, i Danmark i 1800-tallet, og den lempelse af censuren, der finder sted i mange europæiske nationer fra 1700-tallet, vokser et mere broget medie billede frem, som sine steder er propagandistisk eller i hvert fald stærkt opinionspræget. Men samtidig er der plads til modpropaganda, så med det borgerlige demokratis fremvækst bliver medie billedet gradvist mere pluralistisk.

Propaganda i sin mest kendte form udspringer af det tidlige 1900-tals krige og revolutioner – nemlig den statsligt styrede krigspropaganda. Af krig og kriser følger skærpet censur – kommunikationsstrømme ensrettes, så statspropagandaen styrkes. Samtidig får propagandister nye og potente strenge at spille på. Filmmediet – i første omgang den stumme film – tjener de krigende parter som et vigtigt instrument under Første Verdenskrig. Med levende billeder kan man udstille fjendens grusom- og nedrighed og forherlige sin egen sag. Og her kan filmen noget særligt: De levende billeder med ledsagende musik skaber en følelsesfuld henvendelsesform, der kan flytte holdninger uden den didaktik, skreven propaganda ofte betjener sig af.

Sammenhængen mellem propagandaens og mediernes udvikling er næppe noget sted mere tydelig end under den nazistiske revolution i Tyskland. Med radioen og lydfilmen fik nazismen stemme og et masse mobiliserende ansigt. Førerens hidsende brandtaler kom hjem i stuen til dem, der selv havde radiomodtager, og biografernes ugerevyer bombarderede publikum med oplevelsen af, hvor tiljublet Adolf Hitler var. Periodens propagandistiske mesterværk var Leni Riefenstahls *Viljens Triumf* fra 1935, hvor instruktøren på banebrydende vis anvendte filmmediets virkemidler – bevægelige kameraer, teleobjektiver og luftfotos – samt underlægningsmusik til at glorificere nazismen, dens ledere og masseoptrin. De nye medier – radio og tonefilm – blev stærke redskaber for Adolf Hitler til at vinde, fastholde og cementere sin magt. Og det er et åbent spørgsmål, om ikke overgangen fra trykmediernes og stumfilmens enevælde til de elektroniske medier og tonefilmens tid var lige så afgørende årsag til den nazistiske revolution som den økonomiske og sociale krise, der ofte beskrives som vigtigste fødselshjælper for nazismen i Tyskland.

I løbet af nazismens optur i 1930'erne skifter den nazistiske propaganda form, fordi Joseph Goebbels – Hitlers minister for "folkeoplysning og propaganda" – erkender, at frontal og

programmatisk nazipropaganda i biografilm ikke sælger billetter. Fra omkring 1935 udbredes det nazistiske tankegods mere subtilt og drypvist i historiske fiktionsfilm om store personligheder, hvis levnedbeskrivelse skæres til efter nazistiske perspektiver. Også Stalins Sovjet betjente sig af spillefilmspropaganda, men her var det kollektivet, der blev forherliget.

Et særkende ved nazipropagandaen er det racistiske islæt, som både kom til udtryk i fiktions- og dokumentarfilm. To værker byder sig til som filmhistoriens mest ondsindede, nemlig "dokumentaren" *Der ewige Jude* og den biografiske spillefilm *Jøden Süß* fra 1940. Begge er skrappelløst jødehætzende, men – set ud fra et filmteknisk synspunkt – talentfuldt producerede propagandafilm, som opnåede vidt forskellig succes. For hvor "dokumentaren" *Der ewige Jude* med sin tilsvining af jøder ifølge det tyske sikkerhedspolitis undersøgelser ikke rigtig faldt i det tyske publikums smag, så virkede *Jøden Süß* efter sin antisemitiske hensigt. Både i Tyskland over for det almene biografpublikum, i koncentrationslejre, hvor filmen blev brugt til at skærpe vagternes grusomhed imod de jødiske fanger, ved kaserner, hvor de nazistiske elitesoldater, SS'erne, blev uddannet – og i det tyskbesatte Europa, heriblandt Danmark, hvor filmen gik relativt længe i bioograferne.

Forskningen peger på, at propaganda har størst effekt, når jorden er gødet for dens budskab. Som i Tyskland, hvor ungdommen var nazistisk skolet, hvilket ikke gjaldt i Danmark. Før og under besættelsen var "propaganda" ikke et negativt ladet ord i Danmark. I Ministeriernes Filmudvalg omtalte man de kort- og dokumentarfilm, man producerede som modsvar til tysk films forstærkede eksponering, som "propagandafilm" – vel nærmest i den nutidige betydning: "oplysningsfilm". Med erkendelsen af propagandaens rolle under nazismen og nazisternes forbrydelser miskrediteres propaganda som begreb i den vestlige kulturkreds efter krigen. De, der bedriver statspropaganda, eksempelvis via TV, som er efterkrigstidens store nye medie, gør det subtilt – modtageren skal helst ikke mærke agitationen. Hvis noget opfattes som "propaganda", mister det sin effekt, lyder antagelsen.

Vil man nærme sig en forståelse af propagandaens rolle i Danmark frem mod 2. verdenskrig, må man analysere den i forhold til den politiske situation i mellemkrigsårene og det medielandskab, propagandister måtte manøvrere i.

Mediebilledet i 1930'erne

I dag kan man få sine nyheder via talrige kanaler: radio, TV, aviser på tryk eller net, via Facebook eller andre netmedier. I 1920'erne og 1930'erne var udvalget mere begrænset. I 1925 blev Statsradiofonien, det senere Danmarks Radio, etableret som første og eneste landsdækkende, statslige radiokanal.¹ Statsradiofonien sendte nyhedsudsendelser, koncerter, oplysende programmer, og enkelte radiodramaer og hørespil som underholdning. Oplysning havde langt højere prioritet end underholdning af lytterne.

Indtil da var samtale og avislæsning de eneste kilder til nyheder. De fleste aviser var tilknyttet partier eller bevægelser, og 'partipressen' var præget af en skarp partipolitisk vinkling, som

¹ [Artikel om Massemedier fra 1800 danmarkshistorien.dk](http://artikel.om.Massemedier.fra.1800.danmarkshistorien.dk)

læserne kendte til. Ville man have belyst en sag fra flere politiske perspektiver, måtte man købe flere aviser.

Den eneste form for underholdningsmedier til hjemmebrug var derfor bøger, blade, radio eller grammofonplader. TV blev først allemandseje i løbet af 1960'erne, i 1980'erne fik flertallet adgang til videomaskiner, så man selv kunne vælge, hvilken film der skulle ses, mens internettet holdt sit indtog i danske hjem i 1990'erne.

I det medielandskab udgjorde de levende billeder et attraktivt alternativ til de øvrige medier, og filmen kunne både oplyse og underholde. Enhver mindre provinsby havde flere biografer, publikum strømmede til, og repertoiret var ofte netop en blanding af det oplysende og det underholdende. Et biografprogram i 1930'erne bestod af flere dele: Først reklamer, så en ugerevy – et sammenklip af forskellige indslag om aktuelle og kuriøse begivenheder fra ind- og udland – og så spillefilmen, programmets hovedattraktion. Ugerevyen var en slags forløber for vor tids nyhedsudsendelser, og datidens eneste nyhedsformidling med levende billeder. Det var i ugerevyer og korte aktualitetsfilm, biografpublikummet blev mål for propaganda i levende billeder. De levende billeder tiltrak et stort publikum, og blev dermed en interessant kanal for dem, der gerne vil sprede propaganda til den størst mulige målgruppe. Og filmvisning var ikke kun noget, der foregik i byernes biografer. Rejsebiografer drog rundt i landets tyndt befolkede områder, og arrangerede filmaftener i det lokale forsamlingshus. Også i foreninger af forskellig observans, heriblandt politiske foreninger, var filmvisninger populære.

Med filmens popularitet fulgte også en bekymring for, hvad de levende billeder formidlede til publikum. Særligt præster, lærere og politikere kritiserede jævnlige voldelige og – for den tid – vovede erotiske film for at fordærve landets ungdom. Sent i 20'erne bliver ønsket om at cirkulere kulturelt lødige og folkeoplysende film stadig stærkere, og den første statslige institution, der skal varetage produktion af sådanne film etableres: Dansk Kulturfilm oprettes i 1932, og står for produktionen af en lang række dokumentarfilm samt for enkelte nationalhistoriske spillefilm op gennem 30'erne og 40'erne. Næsten samtidig – sent i 20'erne – produceres de første større partipropagandafilm i Danmark. Det er Socialdemokratiets næsten en time lange stumfilm *Fra Mørke til Lys* i 1928, som indgik i kommunalvalgkampen i 1929. Nogen egentlig biografdistribution til det brede publikum fik film som *Fra Mørke til Lys* ikke. Biograferne var privatejede, og biografefjerne viste de film, man kunne forvente det størst mulige publikum til. 1920'ernes og 30'ernes partipropagandafilm blev derfor primært vist ved politiske møder rundt om i landet, og film som *Fra Mørke til Lys* og dens efterfølgere tjente således i første række til at missionere blandt de indviede – dem, der i forvejen af politisk interesse deltog socialdemokratiske arrangementer.



Still fra *Danmark for Folket*, 1937, hvor hovedpersonens far læser et gratis uddelt propagandanummer af Socialdemokraten.

Det politiske billede i 1930'ernes Danmark

I oktober 1929 krakkede den amerikanske børs i Wall Street. I løbet af et par uger faldt værdien af amerikanske aktier med omkring en tredjedel. Det var startskuddet til den verdensomspændende økonomiske krise, der få år senere havde gjort en fjerdedel af amerikanerne arbejdsløse. 'Depressionen', som perioden siden blev kaldt, fik global effekt, og var stærkt medvirkende til den massearbejdsløshed, sociale og politiske uro, der kendetegner 1930'erne – og hermed udviklingen frem imod 2. Verdenskrig.

I Danmark stiger arbejdsløsheden til knap 25 procent i 1932 – i vintermånederne op omkring de 40 procent.² Og når usikkerheden og utilfredsheden med de politikere, der er sat til at lede landet, breder sig, så åbner det fristende muligheder for nye partier med skarpe holdninger og radikale løsningsforslag på tidens problemer. Ved valget i 1932 kommer det danske kommunistparti, DKP, i Folketinget med to mandater. Partiet agiterede særligt blandt arbejdsløse. To år før blev det danske nazistparti, DNSAP, stiftet. I 1933 fik DNSAP ny fører, den sønderjyske læge Frits Clausen, som fra begyndelsen særligt hvervede sine tilhængere blandt landbefolkningen i Sønderjylland, der var hårdt økonomisk trængt. Både kommunister og nazister havde som erklæret politik at afskaffe det parlamentariske demokrati. Begge partier var forholdsvis små, men havde store søsterpartier i udlandet at hente ideologisk tankegods og støtte i.

Det repræsentative demokrati var i en dansk sammenhæng en forholdsvis ny opfindelse. Først med grundlovsændringen i 1915 fik flertallet af alle danskere, både mænd, kvinder og tjenestefolk,

² <https://www.arbejdermuseet.dk/viden-samlinger/plads-til-os-alle/naar-baegeret-flyder-arbejdskampe/arbejdsløshedsbevaegelserne-i-1930erne/>

stemmeret. I 1935 var lige knap en halv million mennesker medlemmer af de danske partier, mod under 150.000 i dag.³ Befolkningen talte samme år cirka 3.5 mio. danskere.

Det politiske liv, som i årtier havde været domineret af de fire store etablerede partier, Det Konservative Folkeparti, Venstre, Socialdemokratiet og Det Radikale Venstre blev i 1930'erne mere broget. Foruden nazister og kommunister kom andre nye småpartier til i 1930'erne: Det nationalkonservative Dansk Samling og Landbrugernes Sammenslutning (LS), som var en bondebevægelse, der samarbejdede direkte med nazisterne. Heller ikke Dansk Samling bekendte sig helhjertet til det parlamentariske demokrati. Den politiske debat fik pludselig højtråbende 'genrejsere' – politiske agitatorer, som lagde 'systemet' for had, erklærede demokratiet dødt og kaldte på anti-parlamentariske løsninger. Mange udtrykte beundring for de stærke mænd, som havde taget magten i det fascistiske Italien og det nazistiske Tyskland, eller det totalitære kommunistiske regime i Sovjetunionen.

I Sønderjylland stiftedes en regulær og rabiat selvstændighedsbevægelse under bondelederen Cornelius Petersen, som siden måtte i fængsel for offentligt at have kaldt statsminister Stauning en 'røver-høvding'. Også inden for de gamle partier var der opbrud. Eksempelvis havde Det Konservative Folkeparti medlemmer – både seniorer og ungdomsafdelingen KU - der flirtede åbenlyst med nazismen, mens partiets ledelse agiterede imod nazisme og jødehad.

Medlemmer af KU lod sig inspirere af fascistiske partier og bevægelser i Sydeuropa i starten af 1930'erne, og marcherede i hjemmelavede uniformer i samme snit som de italienske fascisters med højrearmen fremstrakt til heil-hilsen. Om inspirationen primært kom fra biografernes ugerevyindslag fra Tyskland og Italien er usikkert, men sikkert er det til gengæld, at socialdemokraterne tidligt i 1930'erne agiterede indædt for et forbud imod visning af tyske ugerevyer i Danmark. Det blev der ikke noget af, så nazister og fascister marcherede videre på biografplæden, mens unge KU'er og grupper på den yderste venstrefløj kæmpede om at indtage gaderummet og avisoverskrifterne.⁴ Marcher, demonstrationer, afbrydelser af modstandernes politiske møder forekom ofte i 1930'erne, voldsparatheden blandt de politiske ungdomsorganisationer gjorde håndgemæng ved politiske møder til reglen snarere end undtagelsen.⁵

³ [Partiernes medlemmer, en del af serien Magtudredningen af Lars Bille og Jørgen Elklit, 2003, Aarhus Universitetsforlag](#)

⁴ Kapittel 6: Fascismen marcherer: Kontinuitet og tradition i fascismens brug af gaderne som politisk arena Krautwald, C. E. (2018) "Fascismen marcherer. Kontinuitet og tradition i fascismens brug af gaderne som politisk arena" i [Opprør og opposisjon under enevælde og demokrati](#); Nordic Open Access Scholarly Publishing (NOASP)

⁵ Krautwald, C. E. (2017). "Kampklar! Militant antifascistisk mobilisering i Danmark 1930–1936". [Historisk Tidsskrift För Finland, 102\(1\)](#)



KU på march i filmen [Carsten Raft](#), 1935

Mens de unge marcherede i gaderne, indgik de fire store gamle partier i 1933 – på samme dag som Hitler tog magten i Tyskland – et af de største politiske forlig i nyere tid for at værne Danmark mod den globale økonomiske krise efter Wall Street-krakket.

Under ledelse af statsminister Stauning og Socialdemokratiet indførte partierne socialreformen, som finansierede storstilede offentlige byggerier, der skulle afhjælpe den stigende arbejdsløshed og krisehjælp til landbruget og erhvervslivet. De gamle partierne samlede sig om det demokrati, der var under pres fra yderfløjene.

Men i partiernes ungdomsafdelinger blæste mere radikale vinde syd- og østfra. Blandt de unge i Dansk Socialdemokratiske Ungdom (DSU), i Konservativ Ungdom (KU) og blandt ungkommunisterne i Danmarks Kommunistiske Ungdom ønskede mange mere radikale samfundsændringer. Og demokrati var langt fra den eneste vej mod det nye samfund.

De voldsparate unge og de polariserede politiske fløje

Den 8. november 1932 døde 20 årig Werner Oscar Nielsen; han blev tævet og døde efterfølgende af kraniebrud. Werner Nielsen var aktiv socialdemokrat og medlem af DSU. Sammen med flere andre unge socialdemokrater havde han været ude og hænge plakater op i Adelgade i København op til folketingsvalget d. 16. november. Werner Niensens død var et udtryk for en voldelig politisk gadekultur, som florerede blandt unge politiske aktive fra begge sider af det politiske spektrum.

Gadevolden skyldtes ikke kun, at var højre- og venstreorienterede tørnede sammen. Ungkommunisterne og de unge socialdemokrater var også arge modstandere, som både sloges med hinanden og de unge i KU eller de danske nazister.

De var blandt de første unge, der kunne blive medlemmer af egentlige ungdomspartier. Det var partier som havde programmer, der direkte henvendte sig til og arbejdede for forbedringer af unges vilkår. Ungdomsorganisationernes medlemstal voksede kraftigt frem til anden verdenskrigs udbrud. I KU steg medlemstallet fra 15.000 i 1932 til 30.000 i 1935.⁶

Drabet på Werner Oscar Nielsen var kulminationen på en hastigt eskalerende voldsspiral. Mange af de aktive unge organiserede sig i såkaldte 'ordensværn', som gik uniformeret rundt i gaden, især når der var møde og demonstrationer. Modsvaret fra Folketinget blev, at man indførte et forbud imod uniformering.

Med uniformsforbuddet i 1933 forsøgte de etablerede partier at dæmme op for den radikaliserings, der bredte sig i de unge partisoldaters rækker. Var man medlem af et parti, fulgte en lang række aktivitetstilbud med, som gjorde, at man nærmest kunne leve hele sit hverdagsliv blandt partikammerater. Særligt Socialdemokratiet havde gennem årtier udbygget organisationerne omkring partiet, så var man DSU'er, kunne man blive medlem af partiets sangkor, læseforening, sportsklub, bo i arbejderbevægelsens boliger, læse partiets avis og have en konto i Arbejdernes Landsbank. For mange var partiet et naturligt sted at finde en kæreste eller nye venner, det sociale liv blev derfor levet indenfor partiets rammer. Man gik med badges og emblemer på tøjet, der viste for enhver, hvem 'man holdt med' – den partipolitiske uniformering var det mest ekstreme udtryk for, hvordan medlemskab af et politisk ungdomsparti var et valg af et partiorganiseret hverdagsliv, der omfattede næsten alle sider af medlemmernes tilværelse.

Mens voldsparatheden og radikaliserings bredte sig på begge fløje, gjorde moderpartierne mere og mere for at holde de unge på demokratiets middelevj. Både i Socialdemokratiet og Det Konservative Folkeparti greb partiledelsen stærkt og konsekvent ind mod de antidemokratiske kræfter, der truede med at tage magten i ungdomsorganisationerne. I 1934 pressede Socialdemokratiet DSU's ledelse i København til at udsende følgende udtalelse: "DSU ønsker ikke og vil ikke medvirke til, at voldsprincippet indføres i dansk politisk kamp."⁷, hvilket fik 25 medlemmer til at melde sig ud i protest. I 1936 lukkede Det Konservative Folkepartis formand, John Christmas Møller, for tilskuddene til KU efter at flere dele af ledelsen blev for åbenlyst antidemokratiske.⁸

De voldelige sammenstød mellem politisk tændte unge var et nyt fænomen i en dansk sammenhæng. Socialdemokratiet havde selv en voldsom historie med kampe mellem demonstranter, politi og militær. Nu var det partimedlemmerne, der sloges – ligesom i Tyskland, hvor dødelige gadekampe med politisk motivation var hverdagskost. Frygten blandt unge konservative for, at Danmark skulle ende som det kommunistiske Sovjet og bekymringen blandt unge socialdemokrater for, at Danmark skulle blive et nyt nazistisk Tyskland, kan være svær at forstå i dag, men den gennemsyrede mange politiske unge på den tid. Blandt andet opildnet af den propaganda, de blev eksponeret for.

⁶ *Partier under pres- demokratiet under besættelsen* red: Joachim Lund, Gyldendal (2003), s.95

⁷ Oluf Bertolt, Ernst Christiansen & Poul Hansen, *En bygning vi rejser, den politiske arbejderbevægelses historie i Danmark*, Bd. 2. (København 1955), s. 286

⁸ *Partier under pres- demokratiet under besættelsen* red: Joachim Lund, Gyldendal (2003), s.96

Den politiske retorik og propagandaen forherligede partiernes egne fortræffeligheder og dæmoniserede modstanderne. Fronterne var trukket så hårdt op, at man ikke bare var uenige; modstanderne var lands- eller klasseforrædere. Tonen i de verbale angreb medvirkede til at skabe en stemning, hvor vold blev en voksende del af den politiske virkelighed.

For flere partier var budskabet, at den moderne verden var i forfald, og at kursen skulle sættes imod tidligere tiders bedre og mere korrekte levemåde, ligesom man ser i det i dag i propaganda fra eksempelvis Islamisk Stat.



DSU'ere marcherer ind på Roskilde Højskole i *Danmark for Folket*, 1937.

En del af de militante unge indrullerede sig i konflikter uden for landets grænser, i borgerkrigen i Spanien 1936-1939 og vinterkrigen i Finland i 1939-1940.⁹ Også i Danmark satte de radikaliserede unges deres spor i historien. Mange af de første modstandsgrupper under den tyske besættelse af Danmark udsprang af miljøet omkring KU og DKU, og senere DSU. Talrige af de modstandsfolk, vi i dag hylder for forsvaret af dansk demokrati under besættelsen, havde en baggrund i antidemokratiske politiske miljøer.

Dansk film-partipropaganda

De fleste danske partier eksperimenterede med propagandafilm fra starten 1930'erne. Hovedparten af de bevarede film er dokumentariske optagelser af stævner og møder, der skulle hverve potentielle medlemmer og vise de allerede indmeldte de spændende og interessante aktiviteter partiet havde afviklet. Filmernes kvalitet og hvor mange ressourcer, der blev brugt på de enkelte partifilm, er stærkt varierende.

⁹ Krautwald, C. E. (2017). Kampklar! Militant antifascistisk mobilisering i Danmark 1930–1936. *Historisk Tidsskrift För Finland, 102(1)*. Se også optagelser af [Ku'erne i slagsmål](#) på Danmark på Film.

Socialdemokratiet producerede fra 1928 til 1951 otte film, flere i spillefilmslængde og med et plot, der nemt kunne passe ind en romantisk spillefilm, gerne tilsat lidt humoristiske indslag.¹⁰ Flere af filmene bliver produceret i både korte og lange versioner. I nogle tilfælde klippes lange politiske taler ud, så filmen glider mere ubesværet ned for det publikum, der ikke allerede har medlemskort. Partiet stod for at distribuere filmene til de partiforeninger, der arrangerede lokale visninger. Filmaftener var både en måde for lokalforeninger at tjene penge på, have nogle gode oplevelser sammen, og en lejlighed til at invitere potentielle nye medlemmer til.

Mange af de film Socialdemokratiet producerede havde anerkendte skuespillere på rollelisten og var instrueret professionelt. Typisk var ledelsen af partiet med til at læse manuskriptet igennem og kunne kræve ændringer, hvis der var noget de ikke var tilfredse med.

Venstre satser markant mindre på filmen som propagandamedie. Partiet har til gengæld aviser i næsten alle danske byer af en vis størrelse. Landbrug og landliv var også filmisk i fokus for partiet, og en af de to film, der er bevaret, handler om befolkningens vilkår og kamp på landet efter ophævelsen af Stavnsbåndet.

Det Konservative Folkeparti lavede kun film i reportagestil, og stod sammen med KU bag flere film i mellemkrigsårene. Især KU blev massivt filmet og eksponeret, hvilket måske fortæller noget om, hvilke aldersgrupper de konservative satsede at ramme med deres film.

Det danske nazistparti, DNSAP, var et relativt nyt parti, stiftet i 1930 efter tysk forbillede, og havde frem mod 1940 omkring 5000 medlemmer. En væsentlig del af nazisterne havde en tilknytning til Sønderjylland, hvor landbrugskrisen kradsede og dele af befolkningen havde et nært forhold til Tyskland og tysk kultur. Ud over et par reportagefilm, der ligesom KU's film skulle vise partiets stævneaktiviteter og fornøjelser, lavede DNSAP også to film i forbindelse med et landsstævne i 1938. Disse film arbejdede med rekonstruktioner og mellemtekster, der beskrev partiets ambitioner for hele landet.

Vi vinder Folket

I befrielsesdagene i 1945 blev filmen *Vi vinder Folket* med undertitlen: "En Film om Kampen for Folkets ret til Arbejde, Brød og Frihed" konfiskeret af politiet. Det fortæller en seddel i de metaldåser, de originale filmspoler blev opbevaret i frem til 2018, hvor filmen blev digitaliseret. Efter konfiskationen blev filmen overdraget til Nationalmuseet. Vi ved meget lidt om, hvordan filmen er produceret og finansieret, men den er én af to film instrueret af nazistpartiets propagandachef A. Langgaard Nielsen, hvis ansigt med sit karakteristiske Hitler-overskæg ses i filmens åbningssekvens.

¹⁰ Fra medio april 2019 kan filmene ses i deres helhed på [Danmark på Film](#)



Vi vinder Folket er de danske nazisters bud på en film, som skulle hverve medlemmer for nationalsocialismens sag i Danmark sidst i 1930'erne. Filmen er rimeligvis produceret i forbindelse med Folketingsvalget i 1939.

Filmen starter med en montage af det arbejdende Danmark. Videre går det rundt i landet, hvor elendigheden flourer under tidens demokratiske regime, på trods af at Danmark er verdens ældste kongedømme og en gammel kulturnation. 'Systemet' udnytter og udmarver de svageste og nazister bliver overfaldet af venstreorienterede i skumle og beskidte baggårde. Nutiden er i forfald og kun en stærk mand kan bringe Danmark tilbage til den storhed, landet historisk har haft. Specifikt henviser filmen til Niels Ebbesen, en dansk nationalhelt fra 1340, der gjorde væbnet oprør, og - ironisk nok - blev dræbt af en tysk besættelsesmagt.

Særligt landbefolkningen lider, og det fortæller noget om, hvem den primære målgruppe for filmen var. Filmen klipper mellem optagelser af, hvor dårligt det går i det smukke Danmark på grund af demokratiet, og sekvenser fra DNSAP's storstillede landsstævne i Kolding i 1938. Herfra vises billeder af kammeratskab og sammenhold - miljøer hvor man kunne være med til at redde Danmarks fremtid sammen med ligesindede.



Still fra *Vi vinder Folket* med sække med korn påmalet alle tinge ting den socialdemokratiske regering påtvinger befolkningen.

Danmark for Folket



Still fra *Danmark for Folket*, 1937.

I 1934 skrev den socialdemokratiske statsminister Thorvald Stauning på et udkast til et nyt parti-program. Det skulle præsentere danskerne for partiets visioner for fremtiden i en situation, hvor stadig flere lande forkastede demokratiet som styreform.

Partiprogrammet hed 'Danmark for Folket' og blev skrevet næsten udelukkende af statsministeren selv.¹¹ Det var et program der skulle favne hele befolkningen, og ikke længere kun arbejderne, der hidtil havde udgjort partiets primære vælgerbase. Samtidig var programmet et forsøg på at formulere partiets helt basale tilslutning til det repræsentative demokrati. I 1938 fulgte Socialdemokratiet op med filmen *Danmark for Folket*, en propagandafilm tilrettelagt af Hovedorganisationernes Informations- og Propaganda Afdeling (HIPA).¹²

Filmen skulle præsentere programmet og socialdemokratiets projekt i en let fortalt og medlevende historie. Og at filmen var skabt af en "Propaganda Afdeling" var ikke noget, man lagde skjul på – det kunne enhver læse af et titelskilt. *Danmark for Folket* er partiets første tonefilm.



Fra forteksten til *Danmark for Folket* 1937

Danmark for Folket åbner med en montage af den moderne og effektive hovedstad – en by som ikke bare har overlevet den økonomiske krise, men som blomstrer under en socialdemokratiske ledet regering.

Filmen følger den unge Henning, der stadig bor hjemme hos sine forældre. Han interesserer sig mest for tant og fjas – og ikke spor for politik. Han låner penge af sin mor til at finansiere sine

¹¹ Arbejdermuseet og Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv har en [temaside om Danmark for Folket programmet](#)

¹² Læs meget mere om HIPA i "HIPA – propaganda- eller efterretningsorganisation?" af Bruhn, Kristian. [Arbejderhistorie, Bind 2007, Nr. 1, 2007, s. 1-19](#)

interesser, indtil kollegaen Inger en dag tager ham med på en rask cykeltur med nogle venner til Roskilde Højskole for at høre statsminister Stauning tale.

Efter det er Henning som forvandlet, og bruger derfor sin fritid på at vinde folk for socialdemokratiets sag. Heriblandt sine forældre, der ikke tidligere kunne se nytte ved politik. Stauning er således helten og landsfaderen, der med sine ord alene, kan væk folkets interesse for politik og demokrati.

I filmen er hovedfjenden folk, der ikke stemmer – ikke politiske modstandere. Demokratiet skal forsvares for enhver pris mod dem, der ikke tror på demokratiet som styreform. Stemmer man ikke, hjælper man demokratiets modstandere til magten.

Filmen slutter med en montage af optagelser fra hele landet, hvor bønder, arbejdere og funktionærer ses i skøn forening med sangen ”Danmark for Folket” som underlægsmusik.